

ПРИРОДА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ: ПОГЛЯД КРИЗЬ ПРИЗМУ СТРУКТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПІДХОДУ

Т.В. Бауліна, докт. екон. наук,
Міжнародний науково-технічний університет
імені Ю. Бугая

Проаналізовано структурно-інформаційний підхід до визначення природи і змісту державної політики формування інтелектуального капіталу національного господарства для ініціювання процесів його модернізації.

Визначено, що цей процес забезпечується ефективною координацією самоорганізаційних та організаційних факторів цієї політики, впорядкованою взаємодією її складових.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, модернізація національного господарства, структурно-інформаційний підхід.

Постановка проблеми. Сучасний стратегічний курс України визначається ефективною державною політикою, спрямованою на формування інформаційно-інтелектуальної моделі структурної трансформації економіки, зміцнення конкурентних позицій України на світовому ринку як високоінтелектуальної держави в умовах глобальної світової кризи. Динамічне перетворення суспільного життя в країнах Європи – Німеччині, Франції, Бельгії, Австрії, які, в свою чергу, відчують на собі вплив глобальної кризи, а також реструктуризація економічної системи ХХІ ст. беззаперечно викликають зміни в державному управлінні та головних орієнтирах цього управління в Україні.

Вираженням таких змін стають:

– розробка єдиного інформаційно-синергетичного підходу до вивчення економічних процесів, які відбуваються в реальному секторі економіки України;

– адаптація базових структурно-функціональних засад до визначення змісту механізмів ефективного стратегічного управління інтелектуальним капіталом: формування, нарощення і раціонального використання інтелектуального капіталу української економіки для активізації процесів її модернізації;

– розроблення засобів наукового осмислення та оцінювання особливостей розвитку інтелектуальної економіки та вагомості її трансформуючого впливу на оптимізацію організаційних структур державного управління;

– визначення траєкторії переходу від виробничої економіки до інформаційно-інтелектуальної при розробці ефективної державної політики формування інтелектуального капіталу держави;

– дослідження внутрішніх механізмів самоорганізації відкритих економічних систем за рахунок поєднання матеріальних, системно-універсальних, конституційних, комунікаційних і створених на основі їх взаємодії комбінованих структур, до яких відноситься державна політика формування інтелектуального капіталу національного господарства.

Реалізація зазначених змін і перетворень у державній політиці вимагатиме реструктуризації системи управління розвитком національного господарства, тобто формування сучасних структур на засадах нових форм інноваційних знань (інтелектуальний потенціал суспільства, сучасні інформаційні ресурси); високотехнологічних галузей, які забезпечують соціалі-

льно-економічний розвиток країни (інформаційна індустрія, ринок інтелектуальної сфери, інформаційний менеджмент); бази інтелектуального потенціалу країни, основанні на інформаційному програмному забезпеченні.

Мета статті – визначення сучасного структурно-інформаційного підходу до розкриття природи та змісту державної політики формування інтелектуального капіталу національного господарства в контексті його модернізації.

Економічна політика України стосовно формування інтелектуального капіталу для модернізації національного господарства це складна комбінація внутрішньо та зовнішньо орієнтованих заходів, що визначають темпи, напрями розвитку як окремого виду економічної діяльності, так і економічної системи держави в цілому.

Аналіз загальної спрямованості державної політики 2004 – 2011 рр. показав, що часткова реалізація неадаптивних виробничо-господарським процесам програмних положень з формування інтелектуального капіталу країни зачіпає не лише основи забезпечення збалансованого розвитку національного господарства, а й економічної безпеки держави загалом.

Як видно з результатів реалізації попередніх економічних та соціально-економічних стратегій розвитку держави, об'єктами кризових явищ і їх наслідків постійно стає переважна більшість сфер суспільно-економічної життєдіяльності – економіка, суспільна свідомість, населення країни, наука й освіта тощо. При цьому, головним предметом для державотворчих змін залишаються вже використані в повному обсязі і відпрацьовані за останні роки постійних трансформаційних змін організаційно-економічні структури, соціально-економічні, виробничі та господарські відносини.

Основною рисою сучасного історичного етапу трансформації економіки, на думку автора, є те, що саме реалізація економічної політики в державі не набуває основного орієнтиру удосконалення процесів результативного державотворення, не визначається як найвагоміший напрям загальнодержавної організаційно-управлінської та ви-

конавчо-розпорядчої діяльності. Але цей інструментарій реалізації економічної стратегії не повинні ігнорувати суб'єкти державного управління будь-якого рівня та політичної приналежності.

Автор статті вважає за потрібне визначити єдиний критерій-орієнтир змісту економічної політики держави з формування інтелектуального капіталу щодо оцінювання результативності «вигідно – невигідно» для економічних інтересів національного господарства за його модернізації та реструктуризації.

У свою чергу, визначаючи цей критерій-орієнтир, необхідно сформулювати цільову функцію економічної політики з формування інтелектуального капіталу України як інструменту реалізації загальної стратегії розвитку. Це узгодження складної конструкції орієнтирів, що є простором імовірної об'єктивації, яка поширюється на всі види економічної діяльності, суспільство України, її матеріальні, інтелектуальні та духовні ресурси, здатності та можливості.

Відтак, сучасний поступ суб'єктів державного управління слід спрямувати до першочергових обов'язків українського державотворення. До цих завдань відноситься:

- формування у громадян України розуміння природи економічної системи, виправданості та потрібності її розвитку, практичного підтримання у дієздатному стані у будь-яких геополітичних чи кризових умовах;

- розуміння необхідності еволюційного розвитку економіки в умовах кризи та суспільних трансформацій;

- забезпечення узгодженої діяльності з досягнення соціально й економічно значущих цілей всіх гілок політичної та виконавчої влади;

- передбачення перспектив реалізації науково-технологічних, техніко-економічних та управлінських рішень у їх конструктивних і деструктивних аспектах;

- визначення оптимальних для України шляхів втілення попередніх напрацьованих реформаторів, урядів у економічні реалії сьогодення.

Метою сучасної економічної політики в Україні має стати вирішення двох взаємозалежних завдань – у внутрішньоекономічно-

му та зовнішньоекономічному середовищах. У внутрішньому економічному – це самозбереження економічної системи держави, забезпечення цілісності та надійності її функціонування; адміністративне структурування оновленої системи суспільно-економічних відносин на засадах домінування у сукупності соціально-політично-економічного суб'єкта державного управління із більш вагомими раціоналістичними і поміркованими характеристиками. У зовнішньоекономічному середовищі – це реалізація загальної стратегії розвитку країни, спрямованої на розвиток національної економіки як вагової субструктури економічної безпеки, захист державноорганізованого соціуму від зовнішніх небезпек і загроз, збереження державної власності, суверенітету, територіальної цілісності на геополітичному просторі.

Об'єктивне усвідомлення змісту соціально-політичної діяльності з формування інтелектуального капіталу національного господарства неможливе без визначення наступних факторів впливу на її сутнісні характеристики:

1. Економічні та соціальні інтереси України, що стосуються внутрішньополітичних і регіональних проблем розвитку реального сектору економіки (це вимагає розробки цільових програм розвитку найбільш технологічно спроможних регіональних промислових комплексів, а також галузей і виробництв, що здатні суттєво вплинути на структуру економічної безпеки, підвищити енергоефективність національної економіки).

Слід зазначити, що на сучасному етапі розвитку макроекономічних та політичних процесів в Україні оформлення відповідних документів відбувається суперечливо: одночасно необхідно враховувати національно-державні, регіональні, політичні та загальносуспільні інтереси.

2. Потенційні та наявні можливості (стратегічні, економічні, демографічні, ресурсні, науково-технологічні та ін.), що дозволяють забезпечити достатній рівень енергоефективності та екологічної рівноваги в державі, високий рівень освіти, захист здоров'я населення, що є пріоритетним на сучасному етапі розвитку.

3. Внутрішні та зовнішні умови, до переліку яких доцільно віднести глобальні і регіональні економічні процеси. Істотні зміни у змісті цих чинників здатні стимулювати перегляд як державно-політичних, так і економічних інтересів, уможливити їх забезпечення, кардинально змістити акценти у меті і засобах реалізації економічної політики, безпосередніх методах її формування.

Поряд із зазначеним, для визначення природи державної політики щодо формування інтелектуального капіталу національного господарства для ініціювання процесів його модернізації доцільно розглянути такі положення:

- сучасне визначення категорії «державна політика» у світоглядно-методологічному контексті. Слід зауважити, що в сучасній економічній науці трансформації пояснюються переходом від жорсткого детермінізму явищ і процесів до акцентування уваги на нестабільності їх існування [1];

- глобальна нестабільність та відносна непередбачуваність розвитку економічних систем може сприяти нераціональному використанню інтелектуального капіталу при аналізі інноваційних знань та галузей соціальної практики, а також при діагностиці зазначених явищ і процесів у наявних варіантах їх загальнонаціонального, регіонального чи виробничо-економічного прояву.

У загальному визначенні державна політика – це частина загальної політики певних соціальних сил, держав і створених ними спеціальних інститутів влади, які здійснюють підготовку і використання як основних виробничих засобів, так і стратегічного потенціалу економіки в цілому для досягнення тих чи інших державних або загальнонародських цілей, для попередження виникнення загроз і ризиків збалансованому розвитку економічної системи та забезпеченню загальноекономічного прискорення [2–4].

Проте, на думку автора, державну політику формування інтелектуального капіталу національного господарства можливо визначити і на альтернативних засадах: державна політика – це діяльність соціальних суб'єктів і створених ними інститутів влади, яка виникла на перетині загальнодержавної політики й економічної стратегії з метою формування і використання інтеле-

ктуального потенціалу суспільства, фундаментальних і прикладних знань, конструкторських розробок та інформації, а також машинних засобів їх перетворення для досягнення національних економічних інтересів.

Таким чином, державна політика формування інтелектуального капіталу національного господарства в контексті його модернізації виникла як складова соціально-політично-економічної системи суспільства. Її формалізація стала можливою завдяки внутрішньому змістовному ускладненню інформаційних технологій, нарощенню економічних суперечностей, збільшенню глобалізаційних масштабів та трансформаційних змін стратегічного ресурсу – інтелектуальної сфери суспільного життя. Цей інструментарій поступово набув відносної самостійності і підвищеної питомої ваги у загальному переліку державних системних ознак, які забезпечують когнітивно-інформаційний аналіз руху знань, засобів їх отримання, механізмів відбору, поширення та трансформації.

Як свідчать результати функціонального і структурного аналізу державної політики формування інтелектуального капіталу, досвід більшості країн, стартовою лінією її змістовної оптимізації є створення відповідної ідеології, втіленої в економічно-доктринальному забезпеченні процесу удосконалення соціально-економічної, виробничо-економічної, інформаційної та інтелектуальної сфер держави для реалізації модернізаційних процесів. Вагомим напрямом розгортання економічної політики держави в інтелектуальній сфері залишається інформаційно-ідеологічне забезпечення відпрацьованих та затверджених рішень і планів. Їх змістовні особливості мають задовільно сприйматися відповідними соціальними групами країни і населенням у цілому, а також іншими країнами.

Таким чином, організаційно-практичний зміст державної політики визначається факторами та кількома групами напрямків її втілення у внутрішні та міждержавні реалії:

I група – процеси керівництва економічною сферою держави, що означає розвиток соціально-економічного, природно-

географічного, демографічного, виробничого-господарського, науково-технічного, духовного та інших потенціалів суспільства, формування на їх засадах інтелектуального капіталу, а також визначення кількісно-якісних характеристик національного господарства.

II група – процеси макроекономічного регулювання сукупності соціально-економічних, виробничо-господарських, світоглядно-методологічних і політичних відносин у межах національного господарства.

III група – це процеси практичного керівництва національним господарством, його інноваційною, управлінською та іншими підсистемами, які забезпечують розвиток потенціалів системно-універсального функціонування як реального сектору економіки, так і невиробничої сфери.

Отже, державну політику водночас можна представити як впорядковану взаємодію її складових елементів, наслідком чого є її структурно-функціональна оптимізація, що дає змогу задовільно вирішувати актуальні проблеми забезпечення економічного зростання в Україні. Така впорядкованість досягається координованим управлінням факторів самоорганізації та організації компонент державної економічної політики формування інтелектуального капіталу в контексті модернізації національного господарства.

В свою чергу, самоорганізаційними факторами державної політики формування інтелектуального капіталу є:

– домінація інтелектуального потенціалу суспільства та розвитку з набуття досвіду, фахових навичок, кваліфікації, індивідуального самозбереження;

– суспільна поведінка, ініціювання мультиплікативних процесів з формування основної рушійної сили розвитку суспільства – інтелектуального потенціалу;

– інстинкти групового збереження, органічного функціонування економічної системи держави в об'єднанні європейських держав у процесі нарощення інтелектуалізації та інформатизації суспільства;

– організаційно-економічні механізми та соціально-психологічні важелі й рефлексор силового впливу на зовнішнє і внутрішнє середовище держави.

Організаційні фактори:

- планування процедур із оцінювання/прогнозування параметрів розвитку інтелектуального капіталу країни;
- безпосередня реалізація заходів з формування, нарощення, трансформації та використання інтелектуального капіталу;
- використання інтелектуального, інформаційного, управлінського й інноваційного потенціалів держави;
- регулювання сукупності соціально-економічних, виробничо-господарських, світоглядно-методологічних і політичних відносин щодо модернізації національного господарства країни.

Управління самоорганізаційними факторами, у свою чергу, здійснюється за рахунок зовнішніх факторів щодо державної політики формування інтелектуального капіталу національного господарства (насамперед, державного, регіонального і глобального походження) в умовах модернізації. Управління організаційними факторами – за рахунок внутрішніх факторів, які утворюють військову політику як складну систему (практичних державних концепцій і програм, функціональних обов'язків, суб'єкт-об'єктного забезпечення), що забезпечить національну безпеку країни.

пцій і програм, функціональних обов'язків, суб'єкт-об'єктного забезпечення), що забезпечить національну безпеку країни.

Висновки. Процеси самоорганізації і у природному світі, і в соціальному середовищі історично виникають задовго до цільного конституювання організаційних структур управління виробничо-господарськими, економічними, технологічними та соціальними процесами, а також структурами, які мають переважно об'єктивну основу виникнення, але, здебільшого, об'єктивно-суб'єктивний характер впливу на економічні або суспільні явища.

Процес визначення природи і змісту державної політики формування інтелектуального капіталу національного господарства для ініціювання процесів його модернізації забезпечується: ефективною координацією саморганізаційних та організаційних факторів цієї політики; впорядкованою взаємодією її складових елементів, наслідком чого є її структурно-функціональна оптимізація, що дозволяє задовільно вирішувати актуальні проблеми забезпечення економічного зростання в Україні в умовах кризи.

Література

1. Україна 2020. Стратегія національної модернізації. – http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/system?cat_id=32862&stind=1.
2. Закон України «Про основи національної безпеки України» № 964-IV від 19 червня 2003 року // Урядовий кур'єр. – 2003. – 30 липня.
3. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 рр.» від 09.01.2007 № 537-V.
4. Иващенко Г.В. Доктрина информационной безопасности и методологические проблемы теории безопасности // Глобальная информатизация и социально-гуманитарные проблемы человека, культуры, общества. – М., 2001. – <http://www.security.ukrnet.net/modules/sections/index.php?op=printpage&artid=453>

Т.В. Баулина **ПРИРОДА ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ ФОРМИРОВАНИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО КАПИТАЛА: ВЗГЛЯД СКВОЗЬ ПРИЗМУ СТРУКТУРНО-ИНФОРМАЦИОННОГО ПОДХОДА**

Осуществлен анализ структурно-информационного подхода к определению природы и сущности государственной политики в формировании интеллектуального капитала национального хозяйства для инициирования процессов его модернизации. Определено, что данный процесс обеспечивается эффективной координацией самоорганизационных и организационных факторов этой политики, упорядоченным взаимодействием ее составляющих.